

Висновки та рекомендації
III Міжнародної науково-практичної конференції
“Міжнародна банківська конкуренція: теорія і практика”

Державний вищий навчальний заклад
«Українська академія банківської справи
Національного банку України»
м. Суми, 15-16 травня 2008 року

Учасники III Міжнародної науково-практичної конференції на основі зроблених наукових доповідей, надісланих тез виступів і проведених дискусій зробили ряд висновків і внесли пропозиції щодо практичного їх впровадження.

Банківська система є стратегічно важливою складовою фінансово-кредитного ринку країни. В умовах нерозвиненості ринку небанківських фінансових посередників в Україні саме вона опосередковує рух фінансових потоків, тим самим впливаючи на розвиток економіки. Крім того, банківська система протягом багатьох років залишається однією із найбільш динамічних сфер розвитку вітчизняної економіки, яка надає позитивні імпульси для оптимізації економічних відносин у державі.

Таким чином, конкурентоспроможна банківська система є необхідною умовою подальшого розвитку економіки України. Фахівців турбує проблема конкурентоспроможності українських банків як в умовах виходу на світові ринки банківських послуг, так і в умовах масового проникнення зарубіжних банків до вітчизняної банківської системи.

У зв'язку із вищезазначеним учасники конференції вважають:

1. Можливість відносно простого доступу зарубіжних банків на вітчизняний ринок у формі дочірніх банків і філій має очевидні позитивні та негативні наслідки.

До позитивних наслідків можна віднести: покращення стандартів обслуговування, зміцнення капіталізації та ресурсної бази банківської системи, удосконалення системи ризик-менеджменту, підвищення ефективності роботи персоналу. Очікуваний позитивний вплив іноземного капіталу на динаміку відсоткових ставок поки що мало помітний.

Однак неконтрольоване збільшення присутності капіталу у вітчизняній системі формує потенційну нестабільність у грошовій сфері, посилює процентні та валютні ризики, а можливий відтік фінансових ресурсів може призводити до загрози зниження банківської ліквідності. Масовий розпродаж найбільших та великих українських банків створює загрози у сфері банківської конкуренції. Малі та середні вітчизняні банки повинні

протистояти конкурентному впливу банків, які належать до провідних фінансових груп світу.

У зв'язку з цим необхідно ставити питання про забезпечення державою конкурентного середовища на фінансовому ринку України, і, зокрема, певних протекціоністських заходів щодо вітчизняних банків.

2. Динамічне зростання присутності банків з іноземним капіталом в Україні свідчить про необхідність посилення ролі банківського нагляду відповідно до вимог Базельського комітету з банківського нагляду.

Так, необхідно створити методологію нагляду за діяльністю банків з іноземним капіталом та їх філій відповідно до вимог Базеля II. Об'єктивне вивчення сучасних принципів наглядового процесу в банківській системі, яке б відповідало вимогам Базеля II, є актуальним і перспективним вектором наукових досліджень, що має як теоретичне, так і практичне значення.

3. В умовах завершення вступу України до СОТ та набрання чинності норм законодавства щодо можливості відкриття філій закордонних банків, актуалізується проблема налагодження ефективних механізмів державного контролю за їх діяльністю. У даному аспекті може бути корисним досвід Азербайджану, який уже зіткнувся з даною проблемою.

З метою попередження небезпечних проявів присутності на ринку Азербайджану філій зарубіжних банків пропонується комплекс заходів: 1) встановити жорсткі вимоги щодо капіталізації для іноземних філіалів і їх материнського банку; 2) дозвіл на відкриття в Азербайджані філіалів планується надавати тільки тим іноземним банкам, у яких міжнародний рейтинг не нижчий AA+, активи – не менше 500 млн. доларів; 3) після створення філіалу іноземного банку необхідно ще до початку його діяльності укласти угоди з наглядовими органами країн реєстрації відповідних материнських банків, які передбачали б зобов'язання щодо нагляду за їх філіалами в Азербайджані; 4) встановити квотні обмеження доступу зарубіжного капіталу в банківську систему Азербайджану.

4. Відображенням процесу глобалізації корпоративних фінансів в Україні є швидке накопичення зовнішнього боргу суб'єктами господарювання. Слід зазначити, що найбільшими позичальниками на міжнародних фінансових ринках є банки, частка яких складає 36,6 %. Динамічне нарощування зовнішнього боргу породжує істотні ризики для фінансової стабільності в Україні через волатильність міжнародних потоків капіталу і недостатність внутрішніх ресурсів для погашення накопиченого боргу.

Зважаючи на обмеженість доступу на міжнародні ринки капіталів, ймовірним може стати те, що зовнішній борг необхідно буде обслуговувати за рахунок скорочення внутрішніх капіталовкладень та зменшення споживчих витрат господарюючих суб'єктів за рахунок обмеження

кредитування. Так, комерційні банки будуть змушені піднімати процентні ставки за кредитами, обмежувати термін їх надання та ставити більш жорсткі вимоги до позичальників та об'єктів забезпечення. Це, в свою чергу, може призвести до уповільнення економічного зростання та підвищення тиску на курс національної валюти.

Для врегулювання зазначених негативних тенденцій Національним банком у 2007 році вжиті такі заходи: введено до складу зобов'язань, які підлягають обов'язковому резервуванню, кошти, які залучені банками від банків-нерезидентів; запроваджено реєстрацію договорів уповноважених банків про отримання короткострокових кредитів від нерезидентів; підтримано ініціативу ЄБРР щодо запровадження в Україні програми фінансування кредитних проектів для українських суб'єктів підприємницької діяльності в гривні.

Але, незважаючи на зазначені заходи, для забезпечення стійкого розвитку економіки та обмеження впливу зовнішніх факторів, необхідно: 1) нарощувати офіційні валютні резерви відповідно до зростання валового зовнішнього боргу; 2) обмежувати розриви у термінах запозичення та розміщення коштів комерційними банками; 3) стимулювати підвищення зацікавленості у використанні гривневих ресурсів через забезпечення дієвої системи рефінансування НБУ комерційних банків.

5. Ключовим принципом функціонування банківської системи повинен бути принцип добросовісної конкуренції в банківському середовищі. З цієї причини нагальною проблемою стає напрацювання дієвих механізмів і засобів, за допомогою яких відповідні державні інститути та саморегулюючі організації банківського сектора могли б забезпечити створення умов, за яких всі банки мали б можливість нормально конкурувати.

6. Одним із напрямків забезпечення конкурентоспроможності української банківської системи є транснаціоналізація діяльності вітчизняних банків, яка може здійснюватись на основі:

- підвищення рівня капіталізації, у тому числі за рахунок концентрації банківського капіталу;
- оновлення технічної складової бізнес-процесів;
- перебудови організаційної структури управління;
- створення закордонної мережі банківських підрозділів;
- розвитку і посилення позицій фінансово-промислових груп за участю національних банків;
- підвищення питомої ваги міжнародних операцій та певної переорієнтації на обслуговування міжнародного бізнесу;
- виходу на міжнародні фінансові ринки.

7. Міжнародна діяльність банківських інститутів України у все більшій мірі стає ланкою, що поєднує національний та світовий фінансовий ринки. Складовими міжнародної діяльності банківських інститутів України є співпраця з міжнародними фінансовими організаціями (МВФ, ЄБРР, Світовим банком та ін.), забезпечення зовнішньоторговельних операцій, кредитна та інвестиційна діяльність.

Удосконалення банківського обслуговування зовнішньоекономічної діяльності вимагає побудови принципово нової інституціональної бази. Збільшення розміру, складності інтернаціональної сутності фінансових інституцій вимагають додаткового контролю та регулювання їхньої діяльності з боку державних та міждержавних структур. В іншому випадку міжнародна діяльність банків України знаходитиметься у зоні підвищеного ризику. З метою поліпшення банківського обслуговування зовнішньоторговельних операцій доцільно посилити роботу щодо впровадження оперативних і надійних міжнародних розрахунків на основі широкого застосування сучасних інформаційних технологій.

Посилення ролі фінансово-кредитних інститутів у розвитку зовнішньоекономічної діяльності як окремих суб'єктів господарювання, так і країни в цілому, вимагає більш активної участі банків у забезпеченні інноваційного характеру розвитку реального сектора, перерозподілі ресурсів на користь виробничих систем сучасного технологічного укладу та наукомістких галузей і підприємств.

8. У практиці формування складних систем, якою є банківська система, велика увага приділяється оцінці їх стабільності. До основних критеріальних ознак фінансової стабільності банківської системи слід віднести:

- забезпечення фінансової стійкості та ефективності банківської системи;
- механізм та інструментарій впливу центрального банку на характер і величини ризиків у банківській системі;
- систему управління ризиками та їх мінімізацію в банківській системі (пруденційні вимоги Базеля II);
- зростання банківського бізнесу і активізацію конкурентної боротьби;
- капіталізацію банківської системи.

9. Для підвищення ефективності системи ранньої діагностики потенційного банкрутства банків в Україні пропонується удосконалити дану систему на основі використання методики, що базується на обробці публічної фінансової звітності банків. З використанням даної методики доцільно проводити попередню діагностику банкрутства банків – це дозволить виявити проблемні банки з мінімальним витрачанням часу фахівців. Після

виявлення проблемних банків необхідно проводити ретельне дослідження їх за допомогою системи CAMELS.

Для обробки багатомірного масиву даних фінансової звітності пропонується використовувати систему штучного інтелекту, а саме різновид штучних нейронних мереж – карти Кохонена. Цей інструмент дозволяє візуалізувати на двомірних топографічних картах багатовимірні масиви інформації, зберігаючи при цьому їх основні властивості, зв'язки тощо. Крім того, карти Кохонена навчаються “без вчителя”, тобто ця технологія не потребує взаємопов'язування фінансової інформації про банки з тим, чи став такий банк банкрутом, чи ні. Карти Кохонена здійснюють групування та кластеризацію на основі інформації, що міститься виключно у вхідному масиві. Таким чином мінімізується вплив на прогнозування чинників, не пов'язаних з фінансовим станом банку, а також виключається “людський” фактор.

Головними перевагами застосування нейромережевого моделювання в галузі діагностики та прогнозування банкрутства банків є: висока точність прогнозування (до 90 %), досить великий горизонт прогнозування без суттєвого зниження точності (кілька років), можливість застосування досить широким колом користувачів, нівелювання впливу на результат епізодичних спроб “прикрашати” фінансову звітність.

10. Незважаючи на певну ефективність заходів НБУ щодо підвищення вимог до капіталізації банків, які приймають на себе значні валютні ризики та довгострокові ризики ліквідності (Постанова НБУ № 458), значення нормативу адекватності регулятивного капіталу за I квартал 2008 року знизилося до 13,3 %. Таким чином, для банків України актуальною залишається проблема підвищення рівня капіталізації та зниження ризиків в діяльності банків для забезпечення їх стабільного функціонування та розвитку.

11. В умовах активізації процесів запозичення та інвестування міжнародного банківського капіталу і вступу України до СОТ зростає необхідність якісного управління валютним ризиком. Дане завдання може вирішуватись на основі розширення переліку інструментів хеджування валютного ризику (опціонними угодами, фінансовими ф'ючерсами, операціями «своп» та похідними фінансовими інструментами) та нормативно-інфраструктурного його забезпечення. Зважена політика Національного банку щодо реалізації міжнародних стандартів управління ризиками, банківського нагляду і ринкової дисципліни, а також поступове запровадження корпоративного управління у кредитних установах дасть можливість банкам не тільки запобігати втратам від зростаючих валютних ризиків, а й отримувати додаткові прибутки від операцій в іноземній валюті.

12. Банківська система України, як і інші банківські системи, є залежною від зовнішнього світу, і відчуває вплив міжнародної фінансової кризи, яка розпочалася восени 2007 року і втрати від якої вже становлять більше 1 трлн. дол. Наслідком міжнародної кризи для більшості українських банків може бути підвищення ризику ліквідності, оскільки в умовах обмеження зовнішніх ресурсів для кредитування банки будуть мінімізувати обсяг високоліквідних активів з метою використання вивільнених ресурсів для кредитування. До підвищення ризику ліквідності може призвести зростання довгострокової незбалансованості активів і пасивів за строками. Оскільки зовнішній ринок для українських банків може бути закритим або обмеженим, а також, з огляду на те, що на внутрішньому ринку спостерігається дефіцит ліквідності, можна прогнозувати, що це призведе до зростання процентних ставок, що негативно позначиться на фінансових показниках діяльності банків, а також може спричинити зниження темпів кредитування економіки та населення, що може позначитися на темпах економічного зростання.

13. Поглиблення інтеграційних процесів сприяє поступальному впровадженню у практику фінансових установ програм протидії легалізації доходів, та передбачає адаптацію передового міжнародного досвіду в Україні. Пріоритетом у цьому напрямку повинно стати вивчення можливостей впровадження фінансового моніторингу на основі ризиків та визначення напрямків інтеграції фінансового моніторингу до системи ризик-менеджменту банку.

14. Удосконалення діючої монетарної політики повинно ґрунтуватися насамперед на необхідності визначення зрозумілої для суб'єктів ринку цілі монетарної політики та кількісних показників, які б характеризували її досягнення. Такою ціллю, як свідчить досвід багатьох зарубіжних країн, є цінова стабільність національної грошової одиниці.

Національний банк України в процесі реалізації грошово-кредитної політики виходить із середньострокової стратегії і орієнтується на необхідність поступового переходу до монетарного режиму, що ґрунтується на цінній стабільності. Зміна цілі монетарної політики зумовлює новий підхід до розуміння сутності грошово-кредитної політики, яка має спрямовуватися на досягнення основної мети – цінної стабільності, а також не перешкоджаючи їй – на підтримання загальноекономічної політики уряду. Таке визначення грошово-кредитної політики робить прозорими її цілі для суб'єктів ринку та зрозумілими критерії оцінки її ефективності, що є важливою передумовою довіри до політики центрального банку та зниження інфляційних очікувань.

15. На конкурентоспроможність економіки впливають інструменти монетарної політики, які застосовує держава. Необхідно більш гнучко

проводити монетарну політику і більш впевнено застосовувати інструменти монетарної політики, а не тільки збільшувати грошову масу. Темпи зростання ВВП в Україні дозволяють піднімати ставки рефінансування та обов'язкового резервування для стримування інфляційних процесів. Зниженню інфляції могла б сприяти зміна курсової політики: гривня, за аналогією з російським рублем, могла бути прив'язана до кошика «долар США – євро».

16. Міжнародна банківська конкуренція значною мірою визначається стабільністю національних валют у світовій валютній системі. Послаблення позицій США у світовій валютній системі може продукувати негативні наслідки для резидентів України, оскільки рівень доларизації економічних відносин у нашій державі є традиційно високим. Тому банківська система України повинна бути готовою до викликів, пов'язаних із девальвацією долара США. Зокрема, частково переорієнтуватись на інші міжнародні валюти при проведенні активних і пасивних банківських операцій та розрахунків. Національному банку необхідно розглянути можливість диверсифікації валютної структури міжнародних резервів нашої держави.

17. Банкам притаманна раціональна модель бізнесової поведінки, тобто прагнення максимізації прибутку при мінімізації витрат та ризику. Тому вони спрямовують свої капітали на розвиток саме тих регіонів, які мають потенціал та певні перспективи щодо динамічного економічного розвитку, тобто пред'являють попит на фінансові ресурси. Це зумовлює регіональну асиметрію у розвитку банківської системи: високий ступінь концентрації банківського капіталу в регіонах з високим ступенем ділової активності. У розрізі регіонів найбільша концентрація банків та банківського капіталу припадає на м. Київ, Дніпропетровську, Харківську, Донецьку, Одеську та Львівську області.

Необхідно відмітити, що банківський сектор не є визначальним у підвищенні конкурентоспроможності регіонів, хоча сприяє їх економічному розвитку та підтримує їх конкурентоспроможність шляхом кредитування. Раціоналізм банків слугує певним «фільтром» у відборі регіонів, що є конкурентоздатними або мають такий потенціал. Таким чином, банки зі своїми фінансовими ресурсами не є панацеєю для підвищення конкурентоспроможності регіонів та їх економічного розвитку. З цією метою необхідно створити сприятливі умови для ведення бізнесу як на національному, так і на місцевому рівні.

Збільшення відкритості банківської системи України створює нові можливості для прогресу, але також генерує серйозні загрози. Процес глобалізації стає потенційним джерелом ризиків, проблем і конфліктів. Вищезазначені пропозиції спрямовані на використання позитивного

потенціалу фінансової глобалізації і нівелювання пов'язаних з нею ризиків для національної економіки.

Голова оргкомітету

III Міжнародної науково-практичної конференції

“Міжнародна банківська конкуренція: теорія і практика”,

ректор Державного вищого навчального закладу

“Українська академія банківської справи

Національного банку України”,

професор А.О. Єпіфанов